

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИ ЦЕНТАР ЗА ТАЛЕНТЕ БЕОГРАД И СИСТЕМ РЕГИОНАЛНИХ ЦЕНТАРА
СРБИЈЕ
ДРУШТВО ФИЗИЧАРА СРБИЈЕ

*Задачи за Регионално такмичење даровитих ученика основних школа Србије,
школске 2013/2014. године
11. мај 2014.*

IV разред средње школе

1. У референтном систему S догађај 1 се десио у тачки са x – координатом x_1 , а догађај 2 касније, после времена $\Delta t = 1\text{ s}$, у тачки са x – координатом x_2 , при чему је $x_2 - x_1 = 4.8 \times 10^8\text{ m}$. У систему S' који се креће брзином V усмереном дуж x – осе у односу на систем S , догађај 2 се десио $\Delta t' = 1\text{ s}$ пре догађаја 1. Наћи брзину V . (МФ 96) **(14 поена)**

2. Електрони убрзани напонем $U = 1000\text{ V}$ улеђу у простор хомогеног магнетног поља јачине $B = 0.01\text{ T}$. Магнетно поље је нормално на правац кретања електрона, тако да се електрони крећу по кружним путањама радијуса $R = 1.0665\text{ cm}$. Израчунати:

- а) однос e/m за електрон узимајући да су електрони нерелативистички;
- б) однос e/m за електрон узимајући да су електрони релативистички;
- в) релативну грешку при рачунању e/m помоћу нерелативистичке апроксимације. (ОТ 2004) **(15 поена)**

3. γ квант се комптоновски расеје уназад ($\varphi = \pi$ је угао расејања) на мирујућем електрону. Ако се зна да је електрон у узмаку ултарелативистички, доказати да је енергија расејаног γ -кванта независна од енергије упадног γ -кванта. (МФ 69, ОТ 2007) **(14 поена)**

4. I – Сопствено време живота честице је $2\text{ }\mu\text{s}$. Колико времена живи таква честица у референтном систему у којем је њена кинетичка енергија дупло већа од енергије мировања? (2 поена)

- а) $4\text{ }\mu\text{s}$
- б) $1\text{ }\mu\text{s}$
- в) $6\text{ }\mu\text{s}$
- г) $0.67\text{ }\mu\text{s}$
- д) $18\text{ }\mu\text{s}$
- ђ) не знам. **(3 поена)**

II – Како се мењају кинетичка и потенцијална енергија електрона у водониковом атому при преласку из једног у друго стационарно стање ако се при том преласку емитује фотон?

- а) кинетичка енергија расте, потенцијална опада;
- б) потенцијална енергија расте, кинетичка опада;
- в) обе расту;
- г) обе опадају;
- д) не мењају се;
- ђ) не знам. **(2 поена)**

III – За ласере са оптичким пумпањем погодни су кристали чији активни атоми (они у којима се дешавају стимулисане емисије фотона) имају:

а) широк апсорпциони спектар и узан емисиони спектар;

б) узан апсорпциони спектар и широк емисиони спектар;

в) узан апсорпциони и узан емисиони спектар;

г) широк емисиони и широк апсорпциони спектар;

(2 поена)

д) не знам.

Напомена 1: Елементарно наелектрисање $e = 1.6 \times 10^{-19} \text{C}$ (2. задатак)

Напомена 2: Сва решења детаљно објаснити!

Напомена 3: Уколико у 4. задатку се заокружи нетачан одговор одузима се 0,5 бода. Уколико се одговори **не знам**, не губе се бодови.

Задатке је припремила: Нора Тркља, Универзитет у Београду – Физички факултет

Рецензент: др Драгољуб Цуцић, Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“

Свим такмичарима желимо успешан рад!

Решења задатака за IV разред средње школе

1. Веза између тренутака у којима су се догађаји десили у два референтна система је на основу Лоренцових трансформација $t'_1 = \frac{t_1 - \frac{V}{c^2}x_1}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{c^2}}}$ (3п) и $t'_2 = \frac{t_2 - \frac{V}{c^2}x_2}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{c^2}}}$ (3п), одакле се одузимањем ових једначина добија: $-\Delta t' = \frac{\Delta t - \frac{V}{c^2}(x_2 - x_1)}{\sqrt{1 - \frac{V^2}{c^2}}}$ (4п). Квадрирањем претходне једнакости се добија квадратна једначина по V чија су решења $V = 0$ и $V = \frac{12}{13}c$ (2п). Прво решење очигледно нема смисла, па је $V = 2.8 \times 10^8 \frac{m}{s}$ (2п).

2. а) Кинетичка енергија електрона након убрзавања је $\frac{mv^2}{2} = eU$ (2п). За кретање електрона у хомогеном магнетном пољу важи $\frac{mv^2}{r} = evB$ (1п). Специфично наелектрисање електрона у нерелативистичком приступу износи $(e/m)_{ner} = 2U/R^2B^2$ (2п). Заменом нумеричких вредности добија се $(e/m)_{ner} = 1.75836 \times 10^{-11} C/kg$ (1п).

б) Уколико су електрони релативистички, важи $\frac{mc^2}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}} - mc^2 = eU$ (2п). За кретање оваквих електрона у магнетном пољу важи $evB = \frac{mv^2}{R\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$ (1п) Специфично наелектрисање износи $(e/m)_{rel} = 2U/(R^2B^2 - U^2/c^2)$ (2п). Заменом нумеричких вредности добија се $(e/m)_{rel} = 1.76008 \times 10^{-11} C/kg$ (1п).

в) Релативна грешка је $\delta = |(e/m)_{rel} - (e/m)_{ner}|/(e/m)_{rel} = U^2/c^2 B^2 R^2$, тј. $\delta = 0.1\%$ (3п).

3. За $\phi = \pi$ закони одржања енергије и импулса дају $h\nu + m_e c^2 = h\nu' + E$ (3п) и $h\nu/c = p_e - h\nu'/c$ (3п). За енергију узмакнутог електрона у ултрарелативистичком случају важи $E \gg m_0 c^2$ (2п) па је $E = ((p_e c)^2 + (m_e c^2)^2)^{1/2} \approx p_e c$ (3п). Заменом овог израза у законе одржања добија се $h\nu' = m_e c^2 / 2 = E_0 / 2$ (3п) што показује да је енергија расејаног γ -кванта независна од енергије упадног γ -кванта.

4. I - в) (3п)

II - г) (2п)

III - а) (2п)